

Opino que el complement de la locució freqüent *anar a caça* no és un infinitiu (*caçà* ‘caçar’), sinó un substantiu que admet complements (l. 656: «anar a caçà de astors» > *anar a caça de astors*). També discrepo de l’accentuació d’algun altre mot (l. 1741: «manà» > *mana*; l. 2572: «aportau-vos la una» > *aportau vós la una*), però tot plegat són minúcies. Quant a l’establiment del text, el criteri és més aviat conservador, fins al punt de no esmenar uns pocs errors molt probables (l. 695: «hague» > *hage*; l. 1112: «aportar-lo-se’ns» > *aportar-lo-se’n*; l. 2550: «almorzar» > *almorzat*). Un dels pocs llocs crítics que s’analitzen amb deteniment (l. 1037: *ferrés*] lleons) resulta confús en l’aparat de variants i requereix, a parer meu, una anàlisi més meditada a la llum de les tradicions francesa i castellana.

CASANOVA, Jean-Yves : *Le Roman en langue d’oc. Émergence et expansion 1840-1930*, Pau: Éditions Aqua Aura, 2024.

JAUME FIGUERAS I TRULL

Cercle d’agermanament occitanocatalà (CAOC)

*jaumefiguerasitrull@gmail.com*

Es pas cada jorn qu’òm vei publicar un obratge de l’ample de *Le Roman en langue d’oc*, de Joan-Ives Casanova, que cartografia la produccion romaneca en occitan dempuèi son espelison e fins al moment ont lo genre atenh a sa maturitat.

Un obratge espès de 1102 paginas (la Bibliografia ne pren ja 48...) que pòrta sus l’encaminament dins lo roman de 40 autors, amb en tot 50 títols —d’unes d’inediches, qu’a calgut anar destoscar als archius, d’autres de tombats dins l’oblit, d’autres de legits mal o daissats de costat...

Lo quite autor nos assabenta (p. 51) qu’a la debuta èra sus plan mens de romans que comptava s’adralhar, mas que lo *corpus* a pas cessat de s’alargar —e aquò contunha, que la batuda es pas clavada (p. 1032).

Es sabut de totes que la Respèlida occitana, a comptar del succès de *Mirèio* en 1859, es sus la poesia que faguèt flòri —e aquò fins a la segonda mitat del sègle xx. Casanova, donc, en tot considerar la reparticion geografica e dialectala dels romans recensats, tant coma sa cronologia, se demanda de qu’es qu’entravèt la naissença del roman. Mas abans fa una menimosa reflexion suls elements que definisson lo genre dempuèi Stendhal, Flaubert o Proust, coma lo cronotòp, la mesa en perspectiva temporal o l’inscripcion de l’autor dins la ficcion, al delà de l’extension o la disparitat d’etiquetas.

Tanben ne profita per analisar la reüssida de romanciers occitans en francés, coma Le Roy, Cladel o Lambert, e comparar lo cas occitan a çò que se passa en Catalonha, Corsega e Bretanha, çò que li permet de quichar sus l’abséncia en cò dels occitans d’un registre de lenga apropiat, lo debat totjorn escabissós de la grafia, la concurréncia de modèls (rodanenc *vs.* marselhés, bearnés *vs.* gascon),

l'esparpallament dels fogals urbans, la manca de vam per de prejutzats ideologics, la precarietat editoriala, etc.

Ven puèi l'analisi detalhada dels 50 títols, que l'autor ne fa la critica textuala alara que n'espeissa la genèsi, la motivacion psicologica, las causidas de lenga, la recepcion...

Atal, aprèp la consideracion de l'*Istoira de Jean l'an pres*, lo roman entre filosofic e picaresc de l'abat Fabre qu'es la sola cometa a traversar lo XVIII, Casanova entamena sa batuda amb *La Roubinsonno prouvençalo*, d'Eugèni Garcin, datat de 1845 mas estampat en 2007: una fantasiá doblada de reaccion politica que de l'Iscla somiada, poblada per de bons provençals e regida per una sobeirana tota doçor, ne fa la sola possibilitat per que la lenga escape a l'agarrida de l'Istòria — del francés...

Tanben lo *Nouvè Granet* que Victòr Gelu escriu en 1855, caldrà demorar a sa mòrt en 1886 per que siá legit: una condemnacion enrabiada de l'argent e l'interès, a l'ocasion de la visita qu'un bastidan de Vitrolas fa a París per l'Exposicion Universala. Una denóncia de la grand vila e sa ventralha infernala — amb sa carga d'estropiats e obrièrs abestits — que Casanova fa revenir a la malescasuda sociala de Gelu. A l'idòla del progrès, donc, fan compés l'Arcadia païsana e las valors familhalas.

Mas es al long dels ans 80 e 90 qu'una garba de fulhetons en òc pareisson sus de jornals populars coma *La Sartan* e *Lou Tron de l'Èr* a Marselha, *Lou Brusc* en Ais e *Le Gril* a Tolosa. De «romans-a-tant-lo-mètre» que s'endevenon en tot a las convencions del fulheton, se fan lo rebat d'una realitat urbana e pròvan l'existéncia d'un lectorat fach de mestieirals e borgesòts que, luènh de la *koiné* felibrenca, aiman de s'amusar en sa lenga.

Es als quartièrs malfamats de Marselha, tanben, estrifats de misèria, que se debana *Bagatouni* (1894), de Valèri Bernard, pastat de lutz e de fanga, trevat per una umanitat rebutanta d'espelhandrats e bachins, ont lo cordonier Niflo, un revolucionari a la Tolstoi, semena entre la paurilha la bona paraula de sa fe dins l'òme. Mas Bernard aviá ja engimbrat *Estève* en 1882 (la quita annada de *La Pappallona*), un roman epistolar suls afres de la creacion, e en 1887 *Angèlo Davi*, cronica d'un adulteri que fa pensar a *Madame Bovary* mas ont los amoroses capitan de s'enfugir a la vila... A son torn *Li Bóumian* (1910) se bastís sul mite dels caracos, que l'anarquista Malan e son amic Estève prenon per de fraires de lucha — un «gitanisme» que revèrta lo de Nonell e Vallmitjana. E i a encara a la fin de sa vida *Jouglar felibre*: testimoni, entre satira e confession, dels enjòcs mancats pel Felibritge.

L'òbra de Loís Funèl, qu'entre 1884 e 1897 auriá entreprés fins a onze romans — sièis de publicats — es la d'un autre d'aqueles afogats que copèron palhas amb lo Felibritge — e un d'aquestes romans: *Jan Cougourdan* (1895) es una critica talhanta de l'institucion.

Plan planet, e mai se lo retard es d'un mièg sègle, lo genre fa son camin: del roman sentimental mai o mens ninòl — vaquí *Agueto* (1893) de Maurici Raim-

bault, o *Esprabes d'amou* (1926) de Yulien de Caseboune— fins a *Un amor* (1926) de Benaset Vidal, o *Au cantar dis dogas* (1929), de Pau Eyssavel, que s'azardan dins lo desir.

Tanben lo roman istoric naseja, amb lo succès de *Li Rouge dóu Miejour* (1895), de Fèlix Gras. O de cronicas de guèrra coma *Lou matricule 1628* (1931), d'Edoard Moulià. O encara la saga païsana de romans roergasses bastida per Enric Molin, dins una lenga druda.

Fa que l'endeman de la Grand Guèrra lo moment sembla vengut per que lusigan de belòias coma *La Rèino Sabo*, de Josèp Bourrilly, datat de 1919. Magistrat a Rabat, etnograf e arqueològ, Bourrilly balha aquí un idilli requist: lo de la beutat de la reina de Saba e la saviesa de Salomon, en tot anar al delà de l'orientalisme a la mòda —de *Salammbô* a Nerval— e projectar sul Marròc e los berbèrs lo sòmi d'una Palestina pivelanta —qu'es fin finala lo de sa Provença.

E es amb *La Bèstio dóu Vacarés* de Josèp d'Arbaud (1926) que lo roman en òc es a la cima de l'art de contar. Un obratge que se passa en Camarga, ont d'Arbaud aviá menat de jove la vida dels gardians de buòus e chivaus, e ont en 1417 lo personatge encontra, al pus fons de la palun, lo dieu Pan —mas a mand de deperir, escrancat... Una fabla pertocanta sus la solesa e l'astrada mortala d'òmes e dieus, dins una lenga d'artista portada per una sintaxi de nauta tenguda.

E mai s'es per una robinsonada que l'aventura comença, es a l'emergéncia d'una Atlantida qu'a la fin lo legeire assistís —o puslèu d'una archipèla... Aquò rai! L'espandida de l'ensem, per tant que siá escampilhat, demòra qu'es estonanta e òm pòt pas que ne badar. Òsca donc per Joan-Ives Casanova e aquel gròs trabalh!

ARTÍS I BALAGUER, Josep: *Tres segles de teatre barceloní. «El Principal» a través dels anys*, Gabriel Sansano (ed.), Alacant: Publicacions Universitat d'Alacant, 2024.

ENRIC GALLÉN

Universitat Pompeu Fabra, Institut d'Estudis Catalans  
enric.gallen@upf.edu

En el Fons Josep Artís i Balaguer, dipositat a l'Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona, es conserven dotze capsas relacionades amb les arts escèniques catalanes [26-31; 34-37; 39, 45]. En primer lloc, el *Diccionari bibliogràfic del teatre català modern* [26-31], sobre tota mena de professionals de les arts escèniques. En segon lloc, sobre Frederic Soler [34-35], i tres més [36-38] sobre la coronació del rei Martí, les *Passions*, la cartografia teatral barcelonina, o la història dels Onofri, mentre la 39 recull retalls diversos de premsa. En tercer lloc, a la 45 s'hi troba *Tres segles de teatre barceloní. El «Principal» a través dels anys*, de Josep Artís i Bala-